

Razvoj kulture evaluacije u univerzitetnoj nastavi

Pitanja za razmišljanje

Šta je svrha evaluacije u univerzitetnoj nastavi? Ko evaluira i kakav je odnos unutrašnje i spoljašnje evaluacije? Šta bi i kako trebalo evaluirati? Na koji način se može podstaći samoevaluacija svih aktera visokoškolske nastave?

Ishodi diskusije

Zašto evaluacija kao tema?

Sudeći prema literaturi i prema prosvetnim dokumentima na međunarodnom nivou kultura evaluacije je veoma značajna tema kada se radi o univerzitetnoj nastavi. Tako se još 90-tih godina govori o *pokretu evaluacije / praćenja i ocenjivanja*, a evaluacija rada nastavnika (svih nivoa obrazovanja) se dovodi u vezu sa kvalitetom nastave, kao i sa efektivnošću i rezultatima obrazovanja (Cross, 1993). Kakav god naš pogled na ulogu i značaj evaluacije bio, teško bi bilo ne složiti se sa tim da je KVALITET UČENJA povezan sa KVALITETOM NASTAVE, te nije neobično što didaktička [literatura](#) i prosvetna dokumenta eksplicitno i implicitno šalju poruku: ako želimo da unapredimo učenje, potrebno je da unapredimo nastavu, dok kvalitet nastave i prostor za unapređenje nastave dovode u vezu sa EVALUACIJOM.

Ipak, brojni su problemi i [otvorena pitanja](#) u vezi sa tim kako se razume evaluacija, kakvo je njeno stvarno značenje u praksi, te da li i koliko ona doprinosi postizanju i unapređivanju kvaliteta. U pozivu na promišljanje o evaluaciji i njenoj ulozi u nastavi na našim fakultetima ima smisla poći od pitanja šta je uopšte evaluacija: da li je to 1. "ono što volimo da radimo drugima ali ne volimo kada oni to rade nama", 2. način da vidimo sebe i sagledamo svoje delovanje preko nekih konkretnih podataka koji imaju ulogu ogledala za našu praksu, ili pak 3. jedan od koraka u procesu razumevanja prakse, donošenja odluka o daljem delovanju i menjanju prakse. Iako u praksi ona, više ili manje, verovatno predstavlja svako od ovih određenja, savremena teorijska shvatanja uglavnom je vide najbliže poslednjem navedenom određenju. Ona predstavlja praćenje i istraživanje radi razumevanja prakse u kontekstu, da bi se nastava razvijala, menjala, prilagođavala, unapređivala i da bi se postizali željeni rezultati. Takva evaluacija se može smatrati jednim od elemenata u ciklusu refleksivnog preispitivanja, razumevanja i menjanja prakse (Gibs, 1988). Grafikon: Mesto evaluacije u refleksivnoj praksi

Kojim pitanjima smo se bavili?

Ukoliko pođemo od ovakvog određenja evaluacije, otvara se pitanje da li i koliko zaista postoji evaluacija u našim visokoškolskim institucijama, odnosno da li zaista evaluiramo da bismo razumevali i menjali. Odgovaranje na ovo pitanje obuhvata i razmišljanje o tome koje vrste evaluacije postoje na našim fakultetima i u našoj praksi, čemu one služe, ko i šta evaluira, da li mi istražujemo i sistematski pratimo svoju nastavu i šta radimo sa rezultatima... Stoga se prva grupa pitanja o kojima smo razgovarali za ovim stolom odnosila na to kako doživljavamo

postojeće oblike evaluacije u praksi, te da li oni odgovaraju na pitanja koja nas muče i da li doprinose unapređivanju nastave.

Druga grupa pitanja o kojima smo razgovarali se odnosila na mogućnosti i načine razvijanja i realizovanja evaluacije koja bi doprinosila razvoju / kvalitetu nastave, a u sklopu toga i kako podstaći samoevaluaciju svih aktera visokoškolske nastave?

Do kakvih rezultata smo došli?

Kakva je evaluacija na našim fakultetima

U razmatranju ovog pitanja pošli smo od prepoznavanja brojnih problema u vezi sa evaluacijom, koji su vidljivi u literaturi i koji nisu karakteristični samo za naše visokoškolske institucije - nisu svi nastavnici uključeni, rezultati institucionalne evaluacije se retko koriste da bi se promenila nastava, nastavnici najčešće ne doživljavaju evaluaciju kao način unapređivanja kvaliteta, već kao administrativnu obavezu, spoljašnju kontrolu, formalnu brigu sistema ...(Stančić, 2014). Kroz razgovor smo ustanovili da se evaluacija na našim visokoškolskim institucijama, prema našim iskustvima, ukratko može opisati na sličan način: ona ne traga za pitanjima koja nas interesuju i ne utiče na kvalitet nastave i učenja, a ima veoma malo prave sistematski organizovane samoevaluacije.

Ovaj nalaz proizilazi iz sledećih odlika evaluacije i zapažanja o evaluaciji koji su se mogli čuti u toku diskusije o postojećem stanju u našoj praksi :

Evaluacija je uspostavljena kao formalna obaveza.

Evaluacija se izjednačava sa studentskim popunjavanjem [upitnika](#), koji je za sve na nivou Univerziteta isti, i u kome su postavljena pitanja koja nisu korisna iz perspektive unapređenja nastave. Svrha ovako uspostavljene evaluacije je da evaluirani nastavnik dobije "potvrdu" koju prikazuje pri izboru u zvanje. Čak i ova njena uloga nije uvek ostvarena, zbog tehničkih problema na nekim fakultetima. Tako se dešava da evaluacijom nisu obuhvaćeni svi nastavnici i saradnici (neki saradnici nisu na listama za evaluaciju, te nisu evaluirani i nedostaju im dokazi o kvalitetu nastave koji su im potrebni prilikom izbora u zvanja). Ali, i tamo gde postoji ovako organizovana evaluacija, kriterijumi za izbor u zvanje ne daju ovim podacima dovoljan značaj.

Na pojedinim fakultetima postoji i posebno telo koje bavi pitanjima i poslovima evaluacije i unapređivanja nastave. Međutim, doživljaj nastavnika je da je i u tom slučaju evaluacija usmerena gotovo isključivo na formalne aspekte rada (kao što je na primer redovnost održavanja časova).

Evaluacija se ne koristi zaista kao način samoevaluiranja, niti se ozbiljno pristupa analizi podataka kao sredstvu da se menja nastava ili rad nastavnika. Samim tim, nastava se ne menja polazeći od rezultata evaluacije. Naročito mlađi nastavnički kadar nema mogućnosti da utiče na odluke o promeni nastavne prakse.

Ne postoji saradnja među različitim akterima u procesu osmišljavanja procesa evaluacije i razmatranju njenih rezultata.

Postoje značajni otpori nastavnika prema ovako organizovanoj evaluaciji, ali i prema potrebi da studenti uopšte evaluiraju nastavnike.

Studenti, takođe, ne vide korist od ovakve evaluacije, te evaluiranju ne pristupaju ozbiljno. Tako, nekada evaluiraju nastavnike koji im nisu predavali, a u organizacione probleme spade i to što nastavnike evaluiraju i studenti koji nisu prisustvovali nastavi.

Postoje i svetli primeri pokušaja samoevaluacije u organizaciji nekih katedri i pojedinaca. Jedan od primera pokušaja samoevaluacije je nastojanje da se na nekim fakultetima prate postignuća studenata kroz [test](#)ove retencije znanja, ali i ova vrsta praćenja se organizuje na upitan način i uz brojne probleme.

Kako do evaluacije koja je značajna za kvalitet

U sklopu ove teme razgovarali smo o predlozima za unapređenje evaluacije, a oni bi se mogli sumirati kao predlozi nekih konkretnih postupaka, ali i kao potreba razvijanja KULTURE EVALUACIJE u visokoškolskom obrazovanju.

Ideje za unapređenje evaluacije i podsticanje samoevaluacije o kojima smo razgovarali navedeni su u nastavku.

-obezbediti bolje instrumente za evaluaciju – [upitnik](#)e koji će sadržati pitanja koja su relevantna za kvalitet nastave, [otvorena pitanja](#)...;

-uključiti više aktera u proces evaluacije (kolege kao kritički prijatelji u procesu evaluacije sopstvene nastave, evaluacija programa od strane mentora iz prakse, uključiti nastavnike pedagoško-didaktičke struke u proces osmišljavanja evaluacije i/ili kao one koji će posmatrati praksu i davati povratnu informaciju...);

-obučiti studente o smislu i značaju evaluacije, kako bi pristupali evaluiranju odgovorno. Uz to, nastojati da studenti zaista mogu da dožive da evaluacija utiče na promene u praksi. Dakle, uvoditi promene u nastavi na osnovu rezultata evaluacije, diskutovati sa studentima o željenim i ostvarenim promenama...;

-koristiti evaluativne podatke za planiranje: analizirati podatke i promišljati njihovo značenje za praksu, unositi promene u studijske programe, silabuse i nastavnu praksu ... odnosno činiti evaluativne podatke jednim od polazišta za praksu...

NEGOVATI KULTURU SAMOEVALUACIJE:

-praktikovati samoevaluaciju u sopstvenoj nastavi: pratiti nastavu u toku procesa, pratiti nastavni proces i rezultate, koristiti različite metode i tehnike (ne samo [upitnik!](#)), uključivati različite aktere, koristiti pomoć kritičkih prijatelja...

-analizirati podatke i menjati svoju praksu na osnovu rezultata samoevaluacije;

-činiti rezultate samoevaluacije vidljivim – predstaviti ih studentima, kolegama...

-organizovati obrazovanje nastavnika – zarad uviđanja značaja evaluacije i učenja o tome kako se išta može evaluirati;

-kompetentnost da se evaluira predvideti kao potrebnu za izbor u nastavnička zvanja;

-obezbediti veću autonomiju nastavnika (naročito za nastavnike u nižim zvanjima) - ne samo u procesu prikupljanja podataka, već i u procesu odlučivanja o promenama u nastavi zasnovanih na rezultatima evaluacije;

-bolje organizovati nastavu, tako da jedan nastavnik /saradnik bude duže u kontaktu sa jednom studentskom grupom.

Možda bismo inspiraciju za promišljanje o evaluaciji / praćenju i ocenjivanju u našoj sopstvenoj nastavničkoj praksi mogli pronaći i u principima koje izdvajaju Thomas A. Angelo K. Patricia Cross:

7 osnovnih pretpostavki za praćenje i ocenjivanje u učionici

1. Kvalitet studentskog učenja je direktno, iako ne isključivo, povezana sa kvalitetom nastave. Ako želimo da unapredimo učenje, unapredimo nastavu!
2. Da bi unapredili efektivnost, nastavnici treba prvo da ekspliciraju svoje ciljeve, a onda da dođu do specifične razumljive povratne informacije o tome koliko ostvaruju te ciljeve.
3. Da bi unapredili svoje učenje, studentima je potrebno da dobiju odgovarajuću i fokusiranu povratnu informaciju brzo i često, i da nauče kako da ocenjuju sopstveno učenje.
4. Nastava će se unaprediti kroz evaluaciju kojom fakultet traga za odgovorima na pitanja koja muče same nastavnike (polazeći od problema u sopstvenoj nastavi).
5. Sistematsko istraživanje i intelektualni izazov su moćni izvori motivacije, rasta, i obnove visokoškolskih nastavnika.
6. Praćenje i ocenjivanje nastave (*classroom assessment*) ne zahteva poseban trening, mogu ga primeniti posvećeni nastavnici svih predmeta.

7. Saradnja među nastavnicima i uključivanje studenta u praćenje i ocenjivanje u nastavi poboljšava učenje i lično zadovoljstvo i nastavnika i studenata.

T. A. Angelo, K. P. Cross (1988, 1993). *Classroom Assessment Techniques, A Handbook*

for College Teachers. San Francisco: JOSSEY-BASS PUBLISHERS

Ukoliko želite više da saznate o ovim i srodnim problemima, potražite neki od izvora ili sajtova:

Gibbs, G. (1988). *Learning by Doing: A Guide to Teaching and Learning Methods*.

Oxford: Oxford Further Education Uni

Angelo, T.A., Cross, K.P. (1993). *Classroom assessment techniques*, San Francisco: Jossey-bass publishers (<https://my.cumbria.ac.uk/media/MyCumbria/Documents/ReflectiveCycleGibbs.pdf>)

<https://www.mindtools.com/pages/article/reflective-cycle.htm>